"Het doel der opvoeding is: elk kind te helpen worden wat het is". *Kees Boeke*

Basisonderwijs

Kees Boekelaan 10 3723 BA Bilthoven
Directeur: Anne-Mieke Bulters
T 030 228 28 42
werkplaatsbo@wpkeesboeke.nl
www.wpkeesboeke.nl

Voortgezet onderwijs

Kees Boekelaan 12 3723 BA Bilthoven
Rector: Jeroen Croes
T 030 228 28 41
werkplaatsvo@wpkeesboeke.nl
www.wpkeesboeke.nl

"Iets kan alleen lukken als het mag *mis*lukken."

wp krant

jaargang 35 | nummer 36 | juli 2019

Basisonderwijs
Hutten bouwen in de bosrand
Wat leren ze nou in de zandbak?

Algemeen
Zestig jaar Tiendensprong
Werk dan mee in De Werkplaats

Voortgezet onderwijs
Ludodidactiek
Miljeugd

Redactioneel zomer 2019

'Samen leren door creëren', 'hoofd, hart en handen': credo's van Kees Boeke die we allemaal kennen, maar in hoeverre passen we ze toe in ons onderwijs? Hoog tijd om een themanummer te wijden aan *blijven ontwikkelen* en alles wat daarmee samenhangt.
Anne-Mieke vertelt hoe BO-medewerkers tijdens een studiedag hutten bouwden, Kim en Heidi laten zien hoe waardevol de zandbak is als speelplek voor jonge kinderen, Carolien (BO) en Leon (VO) delen hun ervaringen met 'spelletjeslessen' en VO-medewerker muziek Thijs Spook praat Jeroen bij over *ludodidactiek*.

Kees Boeke zelf komt trouwens ook weer even langs. Oud-medewerkers Jos Heuer en Henk Willems werken samen aan een boek over *de Tiendesprong* en eerstgenoemde maakte voor de WP-Krant een prachtig overzicht van alles wat het inmiddels zestig jaar oude boek *Wij in het heelal, een heelal in ons* sinds zijn verschijning teweegbracht.
Met deze en nog vele andere mooie artikelen wensen we je heel veel leesplezier en alvast een fijne zomervakantie.

Namens de redactie,
Berend Ike

Inhoud

3 Hutten bouwen in de bosrand
5 Intern begeleider Jikke Klem
7 Afscheid met een ~~knal~~ POP
10 Wat le[illegible]ve nou in de zandbak
12 Komg[illegible]ekken
14 Oud-werker: Yonathan Keren
16 Werk dan mee in De Werkplaats
18 Zestig jaar Tiendesprong
22 In memoriam Rob van 't Land
23 In memoriam Ada Vels
23 In memoriam Wout Vermeulen
24 Ludodidactiek
26 Miljeugd
28 Formatief werken
30 Veilig ademhalen

Colofon

Redactie
Anna-Mieke Bulters, Maarten Elenbaas, Kim Gaalman, Marijn Backer en Jeroen Croes
Eindredactie: Berend Jan Ike

Ontwerp
Mireille Geijsen/Gabriëlle Buys

Drukwerk
Drukkerij ESED te Soest

Middenfoto en foto's zonder bronvermelding
Willem Mes

Foto cover
Maarten Elenbaas

Hutten bouwen in de bosrand

Een onderdeel van de creatieve ontwikkeling van het team
De BO-medewerkers kwamen op de studieochtend van 16 mei nieuwsgierig binnen. Op de agenda stond: Wat is een creatief proces? Tessa Hendriks, boomhuttenbouwer en HKU-docent, gaf een korte toelichting en wij begaven ons naar buiten. Bij de bosrand stond haar busje met allerlei materiaal: hout, spijkers, touw, doeken, spiegels en plastic buizen. Wij kregen de opdracht: vorm groepen, pak materiaal en bouw een hut. Er ontstond meteen dynamiek: sommigen doken op het materiaal, anderen keken elkaar aan en weer anderen gingen geheimzinnig doen.

Ik keek naar degene naast me; we hadden contact en grepen een goudkleurige plastic buis, net voordat een ander die gepakt had. Er sloten zich meteen anderen bij ons aan. Ik liet het overzicht los en deed mee met bouwen. Ik was directeur af. We deden allemaal wat anders, overlegden en hadden lol. We waren enthousiast en ondeugend. Binnen de kortste keren stond er een prachtige hut. Ik keek om me heen en zag dezelfde dynamiek en overal verschillende hutten. We waren als werkers in de pauze: we wilden niet stoppen en bewaakten onze hut met onze levens.

> "We deden allemaal wat anders, overlegden en hadden lol."

Samenhang en visie
Over deze aanpak was nagedacht, het was een stap in de professionele ontwikkeling van het team. Hoewel creativiteit een onderdeel is van ons curriculum, vonden we dat ze de afgelopen jaren minder in de spotlights stond. In het huidige schoolplan heeft het BO daarom als doel opgenomen om cultuurprofielschool te worden. We zijn dit met een werkgroep gaan onderzoeken, met ondersteuning van Paulina Schulp, cultuurcoördinator van het VO. Al snel kwamen we tot de ontdekking dat het fenomeen cultuurprofielschool voor het VO meer ontwikkeld was en meer inhoud had dan het aanbod en netwerk voor het basisonderwijs. 'Was dit de richting waar de school behoefte aan had?', vroegen we ons af. Zeker, een verbinding met de VO-medewerkers op cultuurgebied wilden we sowieso. We kunnen veel van hen leren. Maar bij het lidmaatschap van de Vereniging Cultuurprofielscholen zetten we vraagtekens. We kwamen tot de conclusie dat we meer samenhang in onze creatieve aanpak willen brengen en een visie op creativiteit in het leren willen ontwikkelen. Het bordje cultuurprofielschool is voor ons van minder belang, concludeerden we.

Verbeeldingskracht
Oud-werker Bo van Rijnsoever heeft de afgelopen maanden onderzocht wat we zoal doen aan creativiteit en waar ruimte

voor verbetering is. Zij rondde met dit onderzoek haar studie docent beeldend aan de HKU af.

Op de studieochtend van 16 mei presenteerde ze haar onderzoek. Haar conclusie was: er gebeurt veel op het gebied van creativiteit, maar er zit geen samenhang, geen doorgaande lijn in. Daarnaast gaf ze aan dat creativiteit meer is dan een dansles of een lesje beeldende vorming.

Creativiteit is op een andere manier naar de dingen kijken, is verbeeldingskracht. Creativiteit is een intelligentie! Bij een creatief proces start je gewoon, je gaat op avontuur en zoekt naar nieuwe oplossingen als je vastloopt. Het is niet erg als je niet precies weet waar je eindigt. Zoals Tessa Hendriks ons meegaf: iets kan alleen lukken als het mag *mis*lukken. Tijdens het huttenbouwen hebben we dit aan den lijve ondervonden.

De stip aan de horizon voor de nieuwe schoolplanperiode (2020-2024): creativiteit is een integraal onderdeel van ons onderwijs. De studieochtend van 16 mei was een stap in de goede richting.

Anne-Mieke Bulters
Directeur basisonderwijs

"Iets kan alleen lukken als het mag *mis*lukken"

bo

Blijven ontwikkelen

Nieuwe baan
Vanaf september 2018 heb ik een nieuwe baan op de WP. Na 16 jaar in de onder- en middenbouw gewerkt te hebben, ben ik met veel plezier begonnen aan een nieuwe uitdaging: intern begeleiden op De Werkplaats.
Concreet houdt mijn baan in dat ik verantwoordelijk ben voor de ontwikkeling, coördinatie en uitvoering van het zorgbeleid voor de onderbouw, de middenbouw 3/4 en drie groepen 5/6. Daarnaast ben ik betrokken bij de begeleiding van medewerkers, met als doel het verbeteren van de onderwijskwaliteit. Tijdens een vergadering heeft het team de wens geuit om de rol van de intern begeleider (ib'er) zichtbaarder te maken, zodat in samenwerking gewerkt kan worden aan preventieve begeleiding van zorgkinderen.

Opleiding
Toen ik met mijn nieuwe baan startte, was ik halverwege mijn masteropleiding Educational Needs en op zoek naar een thema voor mijn onderzoek. Om aan de wensen van het team tegemoet te komen, ben ik tijdens mijn onderzoek op zoek gegaan naar manieren om in samenwerking met medewerkers de rol van de ib'er te expliciteren, concreet vorm te geven en zichtbaarder te maken in de klassenpraktijk van de WP.

Onderzoek
Een belangrijk onderdeel van het onderzoek was het invoeren van groepsbezoeken. Ik ben hiermee begonnen in de groepen 1 t/m 4. Elke week heb ik een uur per bouw gereserveerd om mee te draaien in de groepen, kinderen te observeren, te werken met een zorgleerling of een les te bekijken. Door wekelijks in de bouw aanwezig te zijn, ben ik betrokken bij wat er gaande is, ervaar ik de dynamiek in de groep en leer ik de kinderen goed kennen. Uit de vragenlijst die na afloop van het experiment is afgenomen, komt duidelijk naar voren dat medewerkers de groepsbezoeken prettig vinden en dat de afstand tussen de ib'er en medewerkers verkleind is. De zichtbaarheid van de ib'er is juist vergroot en dat leidt tot makkelijker overleg, waardoor er preventief gehandeld kan worden.
Het kennen van de kinderen blijkt in veel gevallen handig en zinvol. Bij het voeren van oudergesprekken bijvoorbeeld kan ik het kind plaatsen en beter meedenken over de juiste aanpak voor een kind in een specifieke situatie. Ook bij de indeling voor het volgende schooljaar helpt het als ik de kinderen ken en kan ik met medewerkers samen bekijken wat een goede plek voor het kind is.

"Na 16 jaar op de WP ben ik met veel plezier begonnen aan een nieuwe uitdaging: intern begeleiden."

Foto: Jikke klem

Een dag uit het leven van…de ib'er
Mijn takenpakket is breed en veelzijdig. De rol van de ib'er ligt op didactisch, organisatorisch, coördinerend, pedagogisch en preventief gebied en geen dag is hetzelfde. Naast de groepsbezoeken die ik nu wekelijks afleg, heb ik ook individuele gesprekken met kinderen om ze sociaal-emotioneel te ondersteunen. Bij die gesprekken zoom ik in op wat kinderen zelf kunnen doen om een situatie te veranderen en op wat ze nodig hebben om hen daarbij te helpen. Ook oudergesprekken, waarbij externe instanties als het Samenwerkingsverband, een logopediste of het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) kunnen aansluiten, behoren tot mijn werkzaamheden. Welk gesprek er ook gevoerd wordt, het doel is altijd om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de onderwijsbehoefte van het kind.
Twee keer per jaar spreek ik alle kinderen door met de medewerkers. Zo houden we de doorgaande lijn in de gaten en monitoren we hoe kinderen zich op cognitief en sociaal-emotioneel gebied ontwikkelen. Indien nodig kan ik in samenwerking met de medewerkers kijken wat ze in kunnen zetten om de onderwijskwaliteit te verbeteren of wat er nodig is om een specifiek kind te begeleiden.

Om ons te blijven ontwikkelen, kijken we kritisch of we de dingen die we doen, nog goed genoeg doen. Overleg en afstemming zorgen ervoor dat wensen en verwachtingen uitgesproken kunnen worden en dat we met elkaar keuzes kunnen maken.

Samen blijven we leren, elke dag ontwikkelen we ons om samen met de werkers het onderwijs op de WP zo in te richten dat kinderen kunnen groeien.

Jikke Klem
Intern begeleider

Afscheid met een ~~knal~~ POP

Een bijzonder afscheid dient zich aan
De laatste weken van groep 8 zijn aangebroken. Binnenkort vliegen onze oudste werkers uit en nemen zij afscheid van een belangrijke periode in hun leven: de basisschool. Na de laatste toetsen, het laatste werkstuk, de verplichte eindtoets en de laatste gesprekken, breekt er een periode aan waarvan je met gemak een heel ongemakkelijke tijd kan maken. De weken tussen de laatste 'alles' en de musical.

Het is merkbaar in de groep, de kinderen worden wat onrustiger, zoeken nog wat onwennig opnieuw naar de reeds bekende grenzen. Het afscheid nemen probeert hier en daar al te voet aan de grond te krijgen als een onontkoombare en onomkeerbaar te nemen horde.
Deze periode is voor de werkers lastig en fijn tegelijk. Je bent klaar met de basisschool en je kijkt uit naar de grote nieuwe stap die je gaat nemen. Je gaat naar het middelbaar. Je hebt er al van gehoord, van oudere broers en zussen, of van kinderen waar je vorig jaar nog bij in de klas zat. Het is eng, fijn, spannend, fantastisch en verschrikkelijk tegelijk. Je kijkt ernaar uit en je ziet ertegen op. Dat dit veel onrust met zich meebrengt is evident. De werkers in deze periode motiveren tot werken is een lastige taak, maar daar hebben we - samen met de werkers - iets op gevonden.

POP-plan
Sinds enkele jaren maken de achtstejaars voor hun laatste periode een POP. Inderdaad: een Persoonlijk OntwikkelingsPlan. In dit plan nemen ze mee wat ze nog willen leren in de komende periode. En dat leren kan heel breed zijn. Denk aan cognitieve doelen (rekenen of spelling), maar ook aan een leerdoel dat de nieuwsgierigheid prikkelt (beroepsoriëntatie), of een uitdagend organisatorisch doel, zoals het organi-

Sofia Tummers (links):
"Voor mijn POP ga ik onderzoeken of ouderen echt eenzaam zijn in een verzorgingshuis."

Rosa Nijman (rechts):
"Ik kan echt niet wachten totdat ik 15 ben, want dan kan ik bij de PK werken."

seren van een voetbaltoernooi voor de hele bovenbouw.
De werkers denken goed na over deze onderzoekjes (want dat zijn het) en bedenken een onderzoeksvraag die het doel omvat. Deze vraag beantwoorden ze in hun POP, en daarbij mogen ze breed denken in de verschillende manieren waarop kan worden gezocht naar het antwoord. Verschillende kinderen gaan hiervoor - onder begeleiding van een volwassene - een dag op 'stage' binnen of buiten de school. Ze lopen mee, doen ervaring op met het werkgebied waar ze een vraag over hebben en schrijven na afloop een reflectieverslag. Wanneer het onderzoek zich hiervoor leent, presenteren de kinderen dit aan de klas. Dit zijn inspirerende presentaties, waar het enthousiasme vanaf spat.

Doel, middelen, tijd, reflectie
Een belangrijk doel is het leren formuleren en onderzoeken van een eigen leervraag. Je hebt daar verschillende elementen voor nodig, zoals een duidelijk doel (wat wil je leren?), een overzicht van de middelen (wie of wat heb je nodig om je doel te behalen?), inzicht in de tijd (hoeveel tijd gaat dit kosten, hoe plan ik dit?) en een terugblik op het onderzoek (hoe kijk ik terug op mijn onderzoek, heb ik mijn doel behaald?). Het zijn vaardigheden waar de kinderen de afgelopen jaren mee geoefend en van geleerd hebben en die ze nu in de praktijk moeten brengen. Hiermee wordt het POP eigenlijk een 'meesterproef', waarbij de ervaring en de weg ernaartoe belangrijker zijn dan het resultaat.

Persoonlijk ontwikkelingsplan van Sofia

Voor mijn POP (persoonlijk ontwikkelingsplan) ga ik onderzoeken of ouderen echt eenzaam zijn in een verzorgingshuis.
Dat ga ik doen met een vragenlijst. Die ga ik afnemen bij een paar bewoners van het verzorgingshuis Weltevreden in De Bilt. Dat zijn vragen die samenhangen met het onderwerp 'bezoek en eenzaamheid'. Ik ga als het kan ook bij familie en medewerkers een paar vragenlijsten afnemen. Dat is om de verschillen te zien tussen wat de ouderen zelf zeggen en wat de familie en werknemers denken. Het zou best kunnen dat de meeste ouderen zich enorm eenzaam voelen, maar dat de familie en werknemers denken van 'we komen echt vaak op bezoek en er zijn genoeg mensen om een babbeltje mee te maken dus ze kunnen echt NIET eenzaam zijn'. Dat wil en ga ik onderzoeken.

Sofia Tummers, groep 8
In samenwerking met Margot en Gerben

Sofia Tummers met een bewoner van verzorgingshuis Weltevreden

Persoonlijk ontwikkelingsplan van Rosa

Ik ben Rosa, ik ben 12 jaar en ik zit in groep 8 bij Margot en Gerben. Voor mijn POP wilde ik graag een dagje meelopen bij een restaurant. Ik dacht toen aan restaurant PK in Bilthoven, omdat ik de eigenaar ken. Na een aantal mailtjes kwamen we op een datum. Dat was op woensdag 12 juni om 12:00.

Toen ik daar aankwam, kreeg ik eerst wat te drinken en daarna een rondleiding. Toen de rondleiding was afgelopen, kreeg ik mijn outfit aan die bestond uit een blauwe polo met een oranje PK-logo en een sloofje. Daar zat normaal gesproken je portemonnee met kleingeld in en een iPad. Ik kreeg geen iPad, maar wel pen en papier. Eerst ging Erik, degene met wie ik mee mocht lopen, het voordoen en uitleggen. Daarna mocht ik zelf de bestellingen opnemen en brengen. Uiteindelijk mocht ik ook de rekening brengen. Ik was heel blij dat het zo druk was, want dan kon ik meer doen. En ik kan echt niet wachten totdat ik 15 ben, want dan kan ik daar werken.

Rosa Nijman, groep 8
In samenwerking met Margot en Gerben

Rosa: 'Dit zijn Erik en ik. Hij heeft een grijs T-shirt aan omdat hij de manager is.'

Het resultaat van het invoeren van de POP-periode in groep 8 is in ieder geval dat de kinderen allemaal betrokken en enthousiast aan hun onderzoek beginnen en een heerlijke en rijke basisschooltijd afsluiten met een bijzonder project. Dit maakt dat ook de laatste periode van de basisschool een waardevolle invulling heeft gekregen, waar zowel de werkers als de medewerkers naar uitkijken. Afscheid met een knal POP!

Margot Timmerman
Medewerker 7/8

Wat leren ze nou in de zandbak?

Een jongetje werkt hard in de zandbak en is lange tijd bezig een tunnel te graven, zodanig dat er een brug ontstaat van zand. Die brug stort keer op keer in. Totdat, na veel doorzetten, het lukt en er zelfs een autootje overheen kan rijden.
De volgende dag staat zijn vader voor me. Of ik de jongen wil verbieden in de zandbak te spelen. Hij wordt er vies van, is allergisch voor zand en bovendien: wat leert hij nou van de zandbak?

De zandbak is een herkenbaar element op ieder schoolplein, maar waarom eigenlijk?

Van spelen in de zandbak leren ze meer van dan je op het eerste gezicht zou denken. Door spel krijgen ze grip op de wereld. Spelend kan je oefenen voor de echte wereld.

Soorten spel
In de onderbouw wordt onderscheid gemaakt tussen vrij spel en begeleid spel. Bij vrij spel mogen kinderen zelf bepalen wat ze doen, wanneer de activiteit start en wanneer ze klaar zijn. De medewerker observeert alleen maar en analyseert wat het kind de volgende keer nodig heeft om weer verder te komen in zijn leren.
Tijdens het begeleid spel heeft de medewerker een doel voor een kind of een groep kinderen voor ogen en bepaalt dan ook mede de activiteit. Zo leert het kind nieuwe dingen en doet het nieuwe ervaringen op.

Begeleid spel kan van alles zijn: een rollenspel, ontdekken, bouwen, creëren of oefenen. Voorbeelden:

- Als medewerker kan je kinderen helpen in een rol te kruipen en zo anderen beter te leren kennen en begrijpen. Hiermee kun je sociale situaties uitspelen.
- Met vergrootglazen, zoekkaarten, gewichtjes en gekleurd plexiglas kun je kinderen de wereld laten ontdekken. Zo kunnen kinderen verwonderd zijn over de kleur schaduw die een rood stuk plexiglas geeft en hiermee op onderzoek uitgaan. Wanneer een kind zelf gaat onderzoeken, ontdekt het meer dan wanneer een medewerker alles laat zien.
- Bouw maar eens een hoge toren met bepaald materiaal. Wat heb je nodig? Hoe zorg je dat de toren niet omvalt (en hoe reageer je als je toren wel omvalt)? Evenwicht, kansen, spanning, motoriek en eventueel overleg met je klasgenoten komen hierbij aan de orde.
- Maak een insect. Hoe kan je dat vormgeven, hoe ziet het beestje er ook alweer precies uit? Uit hoeveel segmenten bestaat een libelle ook alweer? En als ik zes pootjes wil maken, hoeveel zijn dat er dan aan iedere kant?
- Daarnaast worden kinderen ook voorbereid op de dingen die in groep 3 geleerd worden: letters en beginnende leesvoorwaarden, cijfers, tellen met sprongen, etc.

Bij al deze activiteiten houdt de medewerker in de gaten hoe het kind zich op alle vlakken ontwikkelt: sociaal, emotioneel, intellectueel en motorisch. Daarnaast: hoe is de taalontwikkeling, hoe is het probleemoplossend vermogen, kan het kind doorzetten bij tegenslag? Voor al deze activiteiten is de zandbak een mooie speel- en leerplek. Een plek waar constructie, rollenspel, fantasie en verwondering samenkomen. Een plek kortom, waar je tijdens het spelen een heleboel leert.

Het jongetje in de zandbak, dat na veel proberen, doorzetten, hulp vragen en leren van zijn eigen fouten een perfecte tunnel heeft gebouwd, heeft een rugzak vol ervaringen. Hij is klaar voor groep 3 en voor weer een nieuwe stap, de wijde wereld in.

Heidi Slagter en Kim Gaalman
Medewerkers 1/2

Foto's: Jikke Klem

"Van spelen in de zandbak leren kinderen meer van dan je op het eerste gezicht zou denken."

"Voor veel activiteiten is de zandbak een mooie speel- en leerplek"

KOM-gesprekken

Ik kan me mijn eigen rapport op de basisschool nog goed herinneren. Mijn ouders moesten op een avond naar school en kregen daar van mijn meester of juf een A4'tje mee waarop de schoolvakken werden beoordeeld. Vervolgens kreeg ik dit rapport de volgende ochtend te zien en zag ik (meestal) onderaan een bemoedigend: 'Ga zo door!' In die tijd heb ik dit nooit als een probleem ervaren; blijkbaar ging het allemaal goed en moest ik vooral blijven doen wat ik deed. Het was pas later in mijn leven dat ik er tegenaan begon te lopen dat ik eigenlijk niet zo goed wist wát ik dan deed, wat mijn sterke en zwakke punten waren en wat ik later wilde gaan doen.

Uiteindelijk ben ik op een pabo terechtgekomen en pas daar leerde ik het belang van reflectie en feedback op je ontwikkeling. Tijdens de lessen leerden we hoe belangrijk het is om kinderen al vroeg deelgenoot te maken van hun leerproces en om ze hier steeds meer regie in te geven. Dit besef was voor mijzelf al een goede leerschool en ik vond het interessant om dit weer op basisscholen te gaan ervaren. Op sommige van mijn stagescholen vond ik het dan ook heel mooi om te zien dat kinderen veel meer in gesprekken werden meegenomen. Die kinderen wisten soms op jonge leeftijd al erg goed wat ze deden.
Toen ik later op De Werkplaats terechtkwam, vond ik het inspirerend dat ook hier de gesprekken met de werkers worden aangegaan. De KOM-gesprekken (KOM staat voor Kind-Ouder-Medewerker) zijn hier een waardevol onderdeel van. Het zijn momenten dat je de tijd hebt om het over de ontwikkeling van een werker te hebben. Dit kan ook op elk vlak zijn: van cognitief, tot sociaal-emotioneel tot creatief en alles wat ertussen zit. Van tevoren vullen de werkers zelf een blad in waarop ze kunnen aangeven hoe ze het vinden gaan op al deze gebieden. Vervolgens vraag ik ze ook om zelf goed na te denken waar zij het over willen hebben tijdens het gesprek. Niet elke werker vindt dit even eenvoudig, maar ook dat is deel van het ontwikkelingsproces. Het gebeurt in ieder geval elke keer weer dat er verrassende dingen uit de gesprekken komen. Van een werker die heel specifiek aangeeft dat ze moeite heeft met d's en t's, tot een werker die wel eens zou willen meevoetballen tijdens een pauze, maar denkt dat hij daar niet goed genoeg voor is. Het zijn die concrete voorbeelden waar we als medewerkers naar streven. Als werkers zich immers bewust zijn van wat ze willen leren, blijkt dat dit ook altijd gaat lukken.

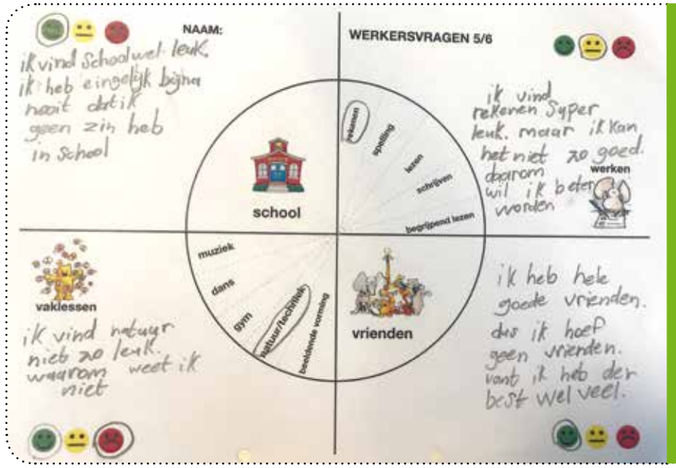

"Tijdens een KOM-gesprek heb je de tijd om het over de ontwikkeling van een werker te hebben."

Myra (10 jaar)

'Als ik op school mijn verslag krijg, ga ik thuis, samen met mijn ouders, kijken wat er niet klopt. Daarna kijk ik ook wat er niet goed gaat op school. Tijdens het KOM-gesprek hebben we het hierover. Ik wilde bijvoorbeeld weten wat ik kon doen om het bolletje bij breuken hoger te krijgen en ik vond dat we vaker 3D moesten knutselen in het atelier.'

Mylan (10 jaar)

'Ik praat eerst met mijn ouders over het verslag. Zo weet ik van tevoren waar ik het over wil hebben. KOM-gesprekken zijn fijn, we hebben de tijd om iets goed te bespreken. Dat kan ook van langer geleden zijn. Ik wilde bijvoorbeeld graag meer vrienden. We hebben het ook altijd over taal, maar dat gaat steeds beter. En we hebben het altijd maar kort over rekenen, want dat gaat heel goed.'

Maarten Elenbaas
Medewerker groep 5/6

Foto's: Maarten Elenbaas

"Van een werker die moeite heeft met d's en t's tot een werker die wel eens zou willen meevoetballen tijdens een pauze."

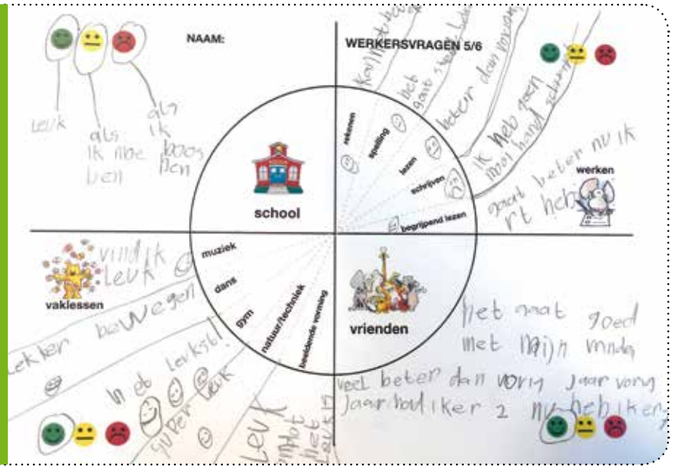

rubriek

De oud-werker: Yonathan Keren

Anne-Mieke interviewde voor de WP-Krant Yonathan Keren, oud-werker en nu eigenaar van het bedrijf House of Deep Democracy (www.thedialoguehunters.com). Yonathan zat van 1983 tot 1988 op het BO van De Werkplaats.

We spreken af in een restaurant aan het IJ, want Yonathan en ik kennen elkaar uit Amsterdam. Ik heb hem vier jaar geleden ontmoet toen ik me samen met kunstenaars inzette om van het Sinterklaasfeest op scholen een feest voor alle kinderen te maken. We maakten een nieuw Sint & Piet-verhaal en voerden gesprekken met ouders en leerkrachten. Het waren de scholen waar de voor-en tegenstanders van (Zwarte) Piet tegenover elkaar stonden.

Deep Democracy

Ik maakte kennis met Yonathan en *Deep Democracy*, een theorie die helpt om begrip te krijgen voor verschillende standpunten en die ruimte maakt voor de stem van de minderheid. Ik was meteen geraakt. Ik heb verschillende trainingen bij hem gevolgd. We werkten regelmatig samen of dronken koffie om nieuwe ideeën of wegen te bedenken om *Deep Democracy* in het onderwijs te introduceren. Tot maart vorig jaar. Ik was uitgenodigd op de openingsborrel van The House of Deep Democracy in de Houthavens in Amsterdam en ik vertelde Yonathan dat ik was aangenomen als directeur basisonderwijs op De Werkplaats. Yonathan gaf een gil, ging rechtop staan en zette het eerste couplet van het Stichtingslied in. Mijn mond viel open: hij was oud-werker!

Inmiddels zijn we een jaar verder en heeft Yonathan in zijn oude lokaal (de teamkamer) het team geïntroduceerd in de beginselen van Deep Democracy. Hij herkende Freek en Heidi als medewerkers uit zijn tijd. Terugkomen op De Werkplaats was voor hem magisch.

Bea

Ik ben nieuwsgierig naar zijn herinneringen en wat hij heeft meegenomen van De Werkplaats. Hij begint enthousiast te vertellen over Bea Kloosterman, zijn medewerker in de tweede klas. Na een start op een andere basisschool, waar hij verveeld was, zijn werk niet afmaakte en zich niet uitgedaagd voelde, maakte hij in 1983 de overstap naar de tweede klas (de huidige groep 4) van de WP. Bij Bea schreef hij iedere dag een verhaal en leerde hij zijn eigen boeken maken. Alle verhalen werden eens in het kwartaal gebundeld. Alles deden ze zelf: van het zetten van de letters, het maken van de illustraties met linoleumsneden tot het marmeren van het papier. Iedereen bond zijn eigen boek. Eén keer per jaar werd er een toneelstuk gemaakt van de geselecteerde verhalen. Yonathan herinnert zich dat hij de hoofdrol mocht spelen. Dat kwam vast omdat het eerste verhaal in het boek van hem was, meent hij.

"Bea was mijn held. Er zit vrijheid en wijsheid in het systeem. De school heeft diepe wortels en die voel je bij de rituelen."

"Bij Bea schreef hij iedere dag een verhaal en leerde hij zijn eigen boeken maken."

Een regendruppel

Ik glijd van het raam.
Hoi, wel een glijbaan!
Ik haal mijn vriendje Piet.
Oei, door gaat-ie!
Mijn vriendinnetje heet Mie.

Kijk,
zij glijdt ook.
Zie!

Jonathan, 8 jaar.

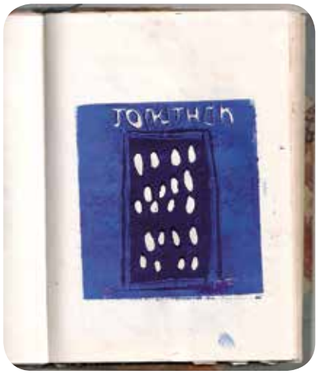

Maar hij leerde ook karnemelk en boter maken. Als ze op kamp gingen namen ze eigen gemaakte melk, kaas en jam mee. Was er wel tijd om te rekenen of te spellen, vraag ik hem. O zeker wel, maar daar herinner ik me minder van, zegt hij. Ik herinner me, gaat hij verder, dat we voor de Boekenweek een speciale editie maakte van een boek met een gouden penseel en pen gebonden in de rug. Het heeft me er bewust van gemaakt dat dingen minder vanzelfsprekend zijn. Kaas komt van de koe en niet van de supermarkt. Het maakt het makkelijker voor mij om liefdevol te zijn naar de wereld, geeft hij aan.

Ik voelde me de expert, zegt hij. Ik schreef mijn eigen verhaal, ik maakte mijn eigen boek en ik speelde in mijn eigen toneelstuk. Ik stond centraal en dat gaf mij de ruimte die ik nodig had om me te ontwikkelen.

Na de basisschool gaat Yonathan niet naar het VO van De Werkplaats. Ik vraag hem waarom. Hij kan het zich niet herinneren. Wellicht waren de resultaten van het voortgezet op dat moment (jaren '80) wat minder, suggereert hij. Hij maakt de overstap naar het Herman Jordan Lyceum in Zeist. Daar komt hij weer hetzelfde tegen: hij raakt verveeld, wordt niet uitgedaagd en maakt zijn huiswerk niet. Hij strandt in zijn laatste jaar en vertrekt zonder diploma. Na wat omzwervingen doet hij auditie op het conservatorium en wordt aangenomen. Later maakt hij de overstap naar de theaterschool en geeft al snel theaterlessen.

Via een collega komt hij in aanraking met *Deep Democracy.* Hij is meteen geraakt door deze aanpak en gebruikt het de volgende dag in zijn klaslokaal. Hoe ontwerpen we de lessen? Hoe bepalen we wat we gaan doen? Dat wordt de grondtoon naar zijn studenten. Hij volgt de trainingen op alle niveaus, is nu zelf gecertificeerd trainer en heeft zijn eigen bedrijf: The House of Deep Democracy. Hij geeft trainingen bij de overheid, in het onderwijs en aan bedrijven. Hij levert een actieve bijdrage aan De Bildung Academie.

Wat heeft De Werkplaats bijgedragen aan zijn ontwikkeling, vraag ik hem tot slot. Ik had me geen prachtiger school kunnen bedenken, geeft hij aan. Bea was mijn held. Er zit vrijheid en wijsheid in het systeem. De school heeft diepe wortels en die voel je bij de rituelen. Rituelen leren je stil te staan bij jezelf. Er is aandacht voor overgangen, voor de transitie. Je leert hoe je naar binnen gaat.

Foto's: Yonathan Keren

Er zit zeker wijsheid in het systeem, zegt hij. Onderstaande uitspraken van Kees bleven hem bij:

- De meeste stemmen gelden niet.
- Wanneer wij wel over zaken nadenken treft het ons dat kennelijk vaak een minderheid dichter bij de waarheid is, wijzer is, meer het belang van het geheel wil behartigen, dan de meerderheid.

Anne-Mieke Bulters
Directeur basisonderwijs

rubriek

Werk dan mee in De Werkplaats

Carolien Grijpma (BO) en Leon van Steensel (VO) spreken elkaar op een prachtige zonnige lentemiddag op het medewerkersterras bij het VO. De sfeer in school is losjes vanwege de onderbouwvoorstelling die twee dagen lang gespeeld wordt in de grote zaal. Af en toe klinkt uitgelaten gejoel op vanuit de fietsenkelder.

Leon en Carolien kennen elkaar van gezicht: ze zien elkaar meerdere dagen per week bij de Welpen, de jongste groep bij de kinderopvang op ons basisschoolterrein. Leons dochter Mare (2,5) en Caroliens dochter Keet (3) zijn beide Welp.

We komen te spreken over hoe beiden in het onderwijs terecht zijn gekomen. Dat ging bij Leon met wat meer omwegen dan bij Carolien.

Leon: 'Ik ging na de middelbare school – ik had een NT-profiel en vond wiskunde en tekenen leuke vakken – eerst bouwkunde studeren aan de hogeschool. Dat werd geen succes en ik stopte er na een half jaar al mee. Daarna heb ik Event Management gestudeerd, maar ook daar stopte ik uiteindelijk mee. Ik heb daarna een tijdje in het pannenkoekenrestaurant bij Rheinauwen gewerkt. Het was een leuke tijd waarin ik kon doorgroeien naar de functie van Shift Manager. Toen ik trainingen gaf aan nieuwe werknemers, vroeg de eigenares of het onderwijs niet wat voor mij zou zijn. Een gouden tip. Ik ben daardoor de opleiding docent geschiedenis gaan doen aan de HU en liep daarna stage op het UniC. Hoe kwam jij in het onderwijs terecht?'

Carolien (lachend): 'Als dochter van een BO-medewerker (Trudy Grijpma is Caroliens moeder en werkt al bijna 40 jaar op de WP – red.) wist ik al vroeg dat ik later ook voor de klas wilde staan. Ik hielp mijn moeder bijvoorbeeld met het inrichten van de poppenhoek. De basisschool deed ik op de WP, maar ik ging daarna in Utrecht naar een middelbare school, het Niels Stensen College op Kanaleneiland. Een leuke school, met veel extra's op drama- en techniekgebied. Helaas bestaat de school inmiddels niet meer. Na de havo ging ik de pabo doen aan Hogeschool Domstad, die trouwens inmiddels ook ter ziele is. Ik bewaar vooral goede herinneringen aan mijn altijd enthousiaste en creatieve medestudenten.'

Leon: 'Maar heb jij dan nooit een fase - bijvoorbeeld in puberteit - gehad waarin je er echt niet aan moest denken om juf te worden?'

Carolien: 'Nee, echt niet! Wel ben ik na mijn studie een jaartje gaan reizen met een vriendin. Ik had daarna het geluk dat er een plekje op de WP vrijkwam. De eerste zeven jaar heb ik de onderbouw gedaan. Ik kon daarin heel creatief zijn en zelf leuke lessen ontwerpen en ontwikkelen. Daarna ben ik bovenbouw gaan doen en op dit moment geef ik les aan groep 3/4. Dat is ook heel leuk. Ze geloven nog wel in Sinterklaas – de fantasie is er écht nog – maar het echte leren doen ze ook.'

Carolien Grijpma

Leeftijd: **37**
Komt oorspronkelijk uit: **Utrecht**
Woonplaats: **Utrecht**
Woonsituatie: **: Woont samen met partner Joost en dochters Fien (7) en Keet (3)**
Studie: **Pabo aan Hogeschool Domstad**

Quote: **"Laatst heb ik bij een ouderwetse rekensom over dartpijltjes zelf een echt dartspel bedacht."**

Spelend leren

Carolien: 'Ik broed altijd graag op nieuwe les-ideeën. Laatst heb ik bij een ouderwetse rekensom uit een lesboek – de som ging over dartpijltjes – zelf een echt dartspel bedacht. Voor binnen maakte ik het bord van papier maar buiten kun je dat natuurlijk prima met krijtjes doen. We gebruikten pittenzakjes als pijltjes.'

Leon: 'Ik doe het ook wel, spelvormen integreren in het onderwijs, maar zou het nog veel meer willen doen. Ik ben blij met een opdracht waarvoor ik zelf een Kolonisten van Catan-achtig kaartspel heb gemaakt.'

Carolien: 'Wij hebben ieder jaar de geldweek en dan krijgen de kinderen 'zakgeld'. Ze kunnen er dingen voor kopen, maar kunnen er ook voor kiezen om te sparen. De slimpies worden binnen de kortste keren steenrijk en anderen geven meteen alles uit. Toch is dat laatste ook ok, want daar leren ze dan weer van.'

Leon: 'Dat is de truc: je moet de werkelijkheid proberen na te bootsen op school. Ik vind dat we daarin aardig goed zijn op de WP, maar het kan altijd beter.'

Carolien: 'Wat zijn jouw hobby's?'

Leon: 'Ik ben scoutingleider bij jongeren tussen de 14 en 18 in Utrecht. Ik teken graag en speel graag (bord-)spellen. Mijn verloofde - Miriam, wiskundedocent aan het Lek en Linge in Culemborg - deelt mijn enthousiasme voor spellen. We werken samen wel eens aan lesmateriaal. Zo hebben we een complimentenspel voor mentorlessen bedacht, gebaseerd op een spel uit Wie is de Mol. Wat doe jij graag in je vrije tijd?'

Carolien: 'Tekenen! Ik vind het heerlijk om dingen te tekenen die deel uitmaken van lesmateriaal dat ik op school kan gebruiken. Ik ben ooit ook wel naar open dagen van de kunstacademie geweest, maar het lijkt me toch niet fijn om de hele tijd bezig te zijn met de kwaliteit van je werk. Ik hoef mijn tekeningen niet zo nodig beoordeeld te hebben. Theater heb ik ook altijd leuk gevonden. Ik was 24 jaar lid van de Jeugdoperette, een toneelclub in Utrecht. Zelf stukken bedenken vind ik het leukst. Gelukkig mag ik met Anneke, Laura en Heidi meedoen met het maken van het Jaarslot-stuk.

Daarnaast kook ik graag. Ik probeer het liefst nieuwe dingen uit. Gerechten uit de Italiaanse keuken, stoofpotjes. Ik heb veel kookboeken van Jamie Oliver en Nigella Lawson.'

Leon: 'Wij koken thuis ook heel graag. Miriam is bij ons van de stoofpotjes en de tajines; ikzelf houd meer van de Franse keuken.'

Bij het afscheid spreken Leon en Carolien de wens uit dat er binnenkort weer eens een gezamenlijk BO en VO-feest gehouden wordt. Wie weet...

Leon van Steensel

Leeftijd: **34**
Komt oorspronkelijk uit: **Utrecht**
Woonplaats: **Utrecht**
Woonsituatie: **Samenwonend met verloofde Miriam en dochter Mare (2).**
Studie: **Docent geschiedenis aan de HU**

Quote: **"Ik ben blij met een opdracht waarbij ik zelf een kaartspel heb gemaakt dat losjes gebaseerd is op Kolonisten van Catan."**

Foto's: Jikke Klem

algemeen

Sprongen in ruimte, tijd en snelheid

Tiendesprongen
Zestig jaar geleden verscheen 'Wij in het heelal, een heelal in ons'. Uitgever Muusses had vijfduizend exemplaren van het boekje gedrukt en het was vooral bedoeld als een leermiddel. Kees Boeke had het na zijn afscheid van De Werkplaats geschreven, maar het idee ervoor had hij al decennia eerder: door in machten van tien vanaf een plek op de aarde omhoog 'te springen' en door in omgekeerde richting het lichaam in te gaan konden kinderen gevoel voor schaal krijgen. Deze 'tiendesprongen' waren een middel om de kinderen te leren zich te oriënteren en pasten in het streven om hen al het bestaande als een eenheid te doen zien, en zichzelf als deel daarvan. In de suggesties voor de leerkracht die Kees Boeke voorin het boekje deed, maakte hij duidelijk dat het vooral bedoeld was als een hulpmiddel om kinderen er actief mee aan de gang te laten gaan. Dat zou kunnen door ze zelf tekeningen te laten maken, of modellen in drie dimensies. Zelf had hij dat al eerder met kinderen op De Werkplaats gedaan.

Kinderen het uitgangspunt
Dat kinderen bij zijn onderwijs het uitgangspunt waren bleek ook uit de eerste sprong van de serie van in totaal veertig afbeeldingen: een foto van een meisje in een ligstoel op het schoolplein met een poes op haar arm en op haar hand een mug.
De plaats waar het meisje toen zat (de binnenplaats van het voormalige U-gebouw) bevindt zich nu op de stoep

van de parkeerplaats, direct links na vanaf de basisschool het hekje doorgegaan te zijn.

Het zou mooi zijn als op die plek of in de buurt daarvan in de toekomst iets zou komen dat hieraan herinnert, ofwel een eenvoudig bord, maar mooier zou een kunstwerk zijn!

Een 'meme'
'Wij in het heelal, een heelal in ons' is in Nederland na verschijnen noch op De Werkplaats zelf, noch bij andere scholen veel gebruikt. Dat het boek wel van grote betekenis is geweest, bleek toen De Werkplaats er in 2011 een herdruk van heeft laten maken en Robert Dijkgraaf bereid was om een nawoord bij het boek te schrijven. Hij noemt het idee van Kees Boeke 'een typisch voorbeeld van wat de Britse bioloog Richard Dawkins een meme noemde: een idee dat zo besmettelijk is dat het een eigen leven gaat leiden, als een deuntje in je hoofd dat

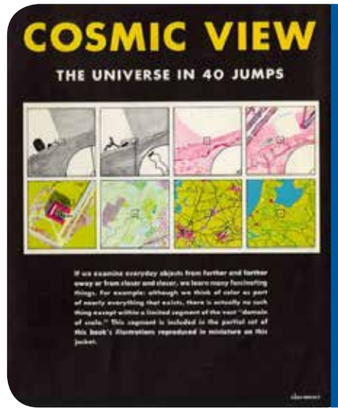

"We zien Boekes sprongen van tien nu overal in de wereld. Het is een vast onderdeel in de canon van de moderne wetenschap geworden."

je maar niet kwijt kunt raken. We zien Boekes sprongen van tien nu overal in de wereld. Het is een vast onderdeel in de canon van de moderne wetenschap geworden.'

Cosmic View
Hoe heeft het idee van Kees Boeke toch zo veel invloed gekregen, terwijl zijn boek in Nederland niet veel weerklank kreeg?
De belangrijkste verklaring daarvoor is dat Kees Boeke - zoals vaker - groot dacht en gekozen had voor een ambitieuze aanpak: hij had het boek eerst in het Engels geschreven en aan een gerenommeerde Amerikaanse uitgever in New York aangeboden. Deze zag er wel wat in en heeft het in december 1957 gepubliceerd onder de titel 'Cosmic View'. Daar had het al snel succes.

Bij de Amerikanen stond in die tijd het heelal sterk in de belangstelling. Het vooruitgangsgeloof en het geloof in de technologie speelden toen in Amerika een grote rol. Het gevoel voor de magie van de wetenschap en het overbrengen daarvan op de kinderen leefden daar volgens Robert Dijkgraaf heel sterk en in Nederland bijna niet. Bovendien waren de Amerikanen met de Russen verwikkeld in een ruimtewedloop.

Unesco Courier
Ook elders in de wereld was veel belangstelling voor de tiendesprongen. Al voor de publicatie van Cosmic View verscheen in de Unesco Courier van mei 1957 een uitgebreid artikel van Kees Boeke: 'Forty jumps through the Universe'.

De Unesco Courier is het belangrijkste tijdschrift dat wordt gepubliceerd door Unesco, de Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur. Het heeft edities in verschillende talen. Meer dan 300.000 lezers hebben via dit blad kennis gemaakt met het idee van de Tiendesprong en de boodschap van wereldvrede die Kees Boeke daarbij had.

Powers of Ten
'Cosmic View' verscheen ook in verschillende talen en werd wereldwijd gelezen. Maar de grootste bekendheid heeft het idee van Kees Boeke toch gekregen door de film 'Powers of Ten' van het beroemde Amerikaanse architectenechtpaar Eames. In 1968 verscheen het prototype en in 1977 de definitieve versie.

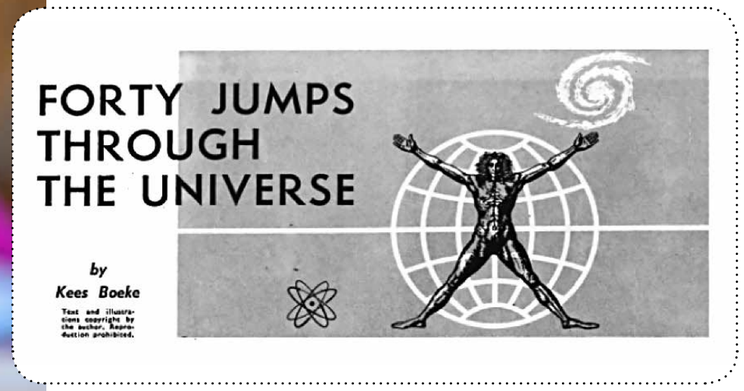

Robert Dijkgraaf zegt hierover: 'Het boek is geweldig. Je kunt er erg veel van leren en zien, maar misschien geldt hier wel dat de film beter is dan het boek. In de film maak je het verhaal zelf mee. De tijd loopt en die tijd is onverbiddelijk. Ieder aantal seconden ben je weer een stap 10 verder. In het boek kan je langer in een bladzijde blijven hangen, of terugkijken. In de tijd kan je niet springen; vandaar dat de fysieke gewaarwording van de film zo enorm sterk werkt. Als ik in 10 minuten aan iemand die niets van de aarde, van wetenschap weet, daar iets over moet vertellen, dan kies ik voor deze film.' Charles en Ray Eames hebben de locatie en de beelden aangepast, maar de basis van het scenario van deze film was van Kees Boeke.

De film begint met een man en een vrouw in een park in Chicago. In de eerste helft van de film zoomt de camera in constant tempo uit. We zien de stad in beeld komen, vervolgens de aarde, de planeten, de Melkweg en uiteindelijk de grootste structuren in het heelal. In het tweede deel zoomt de camera in omgekeerde richting in en richt zich op het lichaam van de man. Nu zien we achtereenvolgens de huid, cellen, moleculen en aan het einde de quarks in de atoomkern. Robert Dijkgraaf zegt daarover: 'Spelenderwijs lopen we door de domeinen van de wetenschap en zien we hoe onze kennis van de natuur letterlijk is uitgedijd en verdiept. Bij iedere vergroting of verkleining met een factor van tien wordt een nieuw laag van het verhaal zichtbaar.'

Nouchka van Brakel - één van de bekendste Nederlandse filmers en oud-werker - heeft in 2012 een korte documentaire gemaakt met dezelfde titel als het boek. Kinderen van de basisschool van De Werkplaats maken hierin op het schoolplein tiendesprongen. In deze film wordt Robert Dijkgraaf geïnterviewd. Hij vertelt waarom hij zo

gefascineerd is door het idee van Kees Boeke. 'Er is geen betere manier om het verhaal, de totale geschiedenis van de natuurwetenschappen te vertellen dan door met deze sprongen van tien door het heelal heen te lopen. Ik heb dat meegemaakt, want ik mocht een keer bij Zomergasten wat laten zien op televisie over de wetenschap. Toen heb ik de verfilming daarvan, Powers of Ten, laten zien; tien minuten waarin je van de kleinste schaal naar de grootste schaal loopt. En er is geen item geweest in dat programma waar ik zoveel reacties op heb gehad als op Powers of Ten: iedereen wilde weten waar je dat kunt zien, waar het vandaan komt. Toen vond ik ook, na wat onderzoek: dit is allemaal terug te voeren op dat briljante idee van Kees Boeke. Het is een Nederlands idee , het is voortgekomen uit Bilthoven, vlakbij waar ik zelf studeerde in Utrecht. Ik vind het absoluut fascinerend dat misschien wel de meest compacte en spannendste manier om de verwondering over de wetenschap over te brengen is dat dit eigenlijk een Nederlands idee is, een Nederlandse uitvinding, of ik moet eigenlijk zeggen een Nederlandse ontdekking. Want ik heb het gevoel dat 't is zo'n prachtig iets is en dat het eigenlijk verstopt zat in de grond; iemand moest het daar als eerste uit weten te graven. Dat is Kees Boeke gelukt.'

Wereldwijde navolging

Een ongelooflijke hoeveelheid aan boeken en films is sindsdien verschenen. Allereerst het boek 'Powers of Ten', dat gebaseerd is op de film. Terwijl Cosmic View primair bedoeld was als leermiddel voor kinderen, was dit een boek voor volwassenen. Ook de met een Oscar genomineerde film Cosmic Voyage (1996) werd gemaakt met aan het eind nog een woord van dank aan Kees Boeke. In de loop van de tijd werd vaak niet meer vermeld dat het idee van het in- en uitzoomen van Kees Boeke was: het was een 'meme' geworden. Bij het verschijnen van Google Earth stond niemand daar meer bij stil. Maar het werkt nog steeds door. In 2009 verscheen de film 'The Known Universe', geproduceerd door het 'American Museum of Natural History' en gemaakt op basis van de meest recente stand van de wetenschap en met de meest geavanceerde filmtechnieken. Niet lang daarna volgden de korte film en interactieve app 'Cosmic Eye'. De films en de app kunnen ook in het onderwijs gebruikt worden om te bereiken wat Kees Boeke met zijn boek 'Cosmic View' voor ogen stond: kinderen van klein tot groot meenemen in de fascinatie voor de macrokosmos en de microkosmos en de plaats van de mens in het geheel.

Het Tiendesprongboek in de hal

In de hal van het voortgezet onderwijs hangt het Tiendesprongboek, een kunstwerk dat bij de opening van de nieuwe school in 2006 door de ouderraad is geschonken. Het geeft aan dat voor de huidige Werkplaats het idee van Kees Boeke nog steeds van betekenis is. Het ontwikkelen van een kosmische blik op de wereld draagt bij aan 'grensoverschrijdende saamhorigheid' en wijst de mens op zijn verantwoordelijkheid voor het behoud van het leven op aarde. Niet voor niets is de dag van de duurzaamheid over de hele wereld jaarlijks op 10 oktober: 10/10 is gebaseerd op Powers of Ten. Zou het niet mooi zijn als De Werkplaats op die dag jaarlijks aandacht besteed aan duurzaamheid en de werkers tegelijkertijd kennisnemen van de betekenis van de Tiendesprong van Kees Boeke?!

De Grote Wedstrijd en de Tiendetijden

Er is inmiddels weer een herdruk nodig van 'Wij in het heelal, een heelal in ons'. Van die gelegenheid wil ik graag samen met oud-collega Henk Willems gebruik maken om een boekwerk te maken waar deze herdruk deel van uitmaakt. Daarnaast zou dan het verhaal over de geschiedenis en de betekenis van de Tiendesprong komen en een publicatie over twee andere boekjes die Kees Boeke in voorbereiding had, maar die hij helaas niet heeft kunnen afronden: de Tiendetijden en de Grote Wedstrijd.

Bij de 'Tiendetijden' wordt uitgegaan van wat kinderen kennen en vandaar in sprongen met de macht van tien (tien keer zo groot of tien keer zo klein) door de tijd gegaan. Kees Boeke zag dit als een goede voorbereiding op het voorstellen en overzien van geschiedkundige perioden.

'De Grote Wedstrijd' maakt ook gebruik van de machten van tien, maar dan op het gebied van de snelheden. Het betreft een voorstelling van een denkbeeldige wedstrijd tussen allerlei bewegende objecten: van het langzaamste tot het snelste dier, de mens en zijn verschillende activiteiten, de snelheid van allerlei voertuigen, hemellichamen, moleculen en uiteindelijk de snelheid van het licht. Door deze in een wedstrijd te presenteren zouden kinderen de relativiteit van de snelheid kunnen ervaren. En dit alles ook weer met mooie tekeningen van Els de Bouter. Door dit nieuwe boek wordt het idee van de Tiendesprong in een breder kader geplaatst en daarmee wordt de grote betekenis van de ideeën van Kees Boeke hopelijk nog duidelijker.

Jos Heuer
Oud-medewerker

Foto's: Het Werkplaats-archief

In memoriam Rob van ‘t Land

Op 24 januari 2019 overleed onze oud-medewerker Rob van ‘t Land. Rob had in 2017 na een dienstverband van ruim veertig jaar afscheid genomen van De Werkplaats. Het afscheid nemen viel hem en ook ons niet makkelijk. We konden ons niet voorstellen dat het werk op school en in team 7 zonder Rob zou kunnen en moeten worden gedaan. Loyaal en inventief als hij was, bood hij altijd en overal zijn hulp aan en hij heeft meermalen moeten ervaren dat hem dat toch (veel) meer werk opleverde dan hem lief was. Werk aan het rooster, de clusters, de urentabel, de examencijfers: waar gerekend en heel precies gewerkt moest worden, was Rob.

“Werk aan het rooster, de clusters, de urentabel, de examencijfers: waar gerekend en heel precies gewerkt moest worden, was Rob.“

Hij hield van praten. In vergaderingen waren zijn bijdragen aan discussies berucht om hun lengte en gedetailleerdheid. In de klas gaf Rob non-stop instructie en na de les ging hij onvermoeibaar door voor wie nog een vraagje had. Werkers helpen, ook werkers voor wie de scheikundige zon niet opging en ook nooit op zou gaan: hij deed het net zolang tot in ieder hoofdje het frankje viel. Mopperend natuurlijk, want hoe was het toch ieder jaar weer mogelijk dat dit of dat kind ooit scheikunde had gekozen?

Mopperen kon Rob op een ontzettend lieve manier. Je wist dat hij niet boos was, niet echt ontstemd, het was meer een soort voorbereiding op het vervolg: zijn onvoorwaardelijke bereidheid samen een probleem op te lossen. Maar niet alleen zijn inzet maakte Rob geliefd. Eerst en vooral mochten werkers hem om wie hij was. Hij was voor werkers een trouwe en betrouwbare man met een groot hart en een speciaal gevoel voor humor. Hij had een scherp inzicht in de psychologie van de lerende werker. Voor collega’s was hij een altijd betrouwbare makker in de strijd om het dagelijks bestaan.

Met het vorderen van de jaren bleven zijn geest en zijn lichaam merkwaardig jong. Waar velen de onderwijsvernieuwingen van 15 jaar geleden niet konden bolwerken, boog Rob mee en werd een dragende kracht in de jaren waarin we het onderwijs met elkaar opnieuw vormgaven.

Bij zijn afscheid kreeg Rob een elektrische gitaar. Hij hield immers van dat instrument. *Desperado* van The Eagles was een geliefd nummer. Iets van de melancholieke eenzaamheid in de melodie herkende hij misschien bij zichzelf. Dat hij maar zo kort van zijn pensioen mocht genieten na zo’n arbeidzaam en soms niet gemakkelijk leven moet voor hem moeilijk te accepteren zijn geweest. Wij gedenken in hem een man die leefde voor zijn twee lieve kinderen en voor De Werkplaats, die voor ontelbare werkers een onvermoeibare steun bleek, maar bovenal een lief en trouw mens was. Wij missen hem.

In memoriam Ada Vels en Wout Vermeulen

Ada Vels was van 1962 tot 1986 Hoofd Huishoudelijke Dienst op De Werkplaats. Inkoop, op tijd het natje en droogje voor iedereen, samenspel met conciërges en ondersteunend personeel; maar daar draaide het eigenlijk bij Ada niet om.
Zij organiseerde met strakke hand en dat was een goed tegenwicht voor al die medewerkers die de neiging hadden een eigen gedragscode te hanteren. Maar bovenal straalde Ada uit dat er geen ruimte was voor poespas: doe gewoon je werk. Haar houding gaf aan hoe je met anderen om moest gaan, met stijl, met gevoel voor nuance.

Centrale plek was haar ruimte, waar jonge singles voorzien werden van warme maaltijden tijdens de siësta, waar je even kon bijkomen van de hectiek, waar je een snelle bak koffie kon krijgen, waar ze de was strijkend luisterde naar je sores. Toen ze de school verliet was er alom waardering.
Na haar pensioen kwam ze toe aan allerlei culturele uitjes en ze was een belangrijk lid van de ‘vrouwenclub’, een vijfentwintigtal (ex) WP-sters. Ze bleef steeds alle nieuws van De Werkplaats volgen en toen enkele jaren geleden Daniëla Hoogriemstra haar biografie van Kees Boeke presenteerde gaf ze genietend acte de présence. Ada is drieënnegentig jaar geworden.

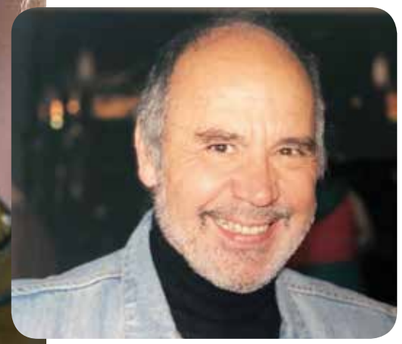

Op 21 december 2018 overleed Wout Vermeulen, oud-medewerker Lichamelijke Opvoeding. In 1973 trad hij op De Werkplaats als jonge muziekdocent in dienst bij de KLOS, later werkte hij als medewerker LO bij het voortgezet onderwijs. Wout was een opgeruimd en energiek man, altijd in voor een kwinkslag. Hij ging graag gekleed in flitsende trainingspakken. Als medewerker wist hij vriendelijkheid en gezag zo te mixen dat werkers goed wisten wat ze aan hem hadden.

Bekend was hij om de dansjes die hij te laat komende werkers liet uitvoeren. Als Sinte Klaziena liet hij tot grote hilariteit eens zijn collega’s van de vakgroep op moderne muziek dansjes doen. In school leidde Wout enige tijd de in zijn jaren beruchte ‘gele medewerkersvergadering’.

Zo fit en energiek als hij ook na zijn pensionering bleef, nam hij in 2009 nog met veel plezier de lessen waar voor een afwezige medewerker LO. Wout was een dragende kracht in zijn vakgroep en een van de markante medewerkers op De Werkplaats van de jaren ‘80 en ‘90. Hij is 78 jaar geworden.

VO

Lessen ontwerpen om werkers in beweging te krijgen

Begin januari hielden de medewerkers van het voortgezet onderwijs een studiedag over ontwikkelingsgericht leren. Het was de aftrap voor het maken van het nieuwe schoolplan 2020-2024. Muziekmedewerker Thijs Spook hield bij de opening een inspirerende lezing over ontwikkelingsgericht leren. Thijs is naast medewerker op De Werkplaats en ook docent op de Utrechtse Hogeschool voor de Kunsten (HKU) en wordt daar domeinexpert 'future learning'. Omdat we elkaar eigenlijk nog niet goed kenden, interviewde ik Thijs voor de WP-Krant over zijn ervaringen en ideeën. De Engelse termen buitelden over elkaar heen.

Jeroen: 'Laten we beginnen met de vragen. Wie ben je en wat doe je?'

Thijs: 'In de eerste plaats ben ik vader. Mijn 'echte' baan is lesgeven op de WP: muziekonderwijs. Verder heb ik een 'hobby'-baan - zo noem ik dat zelf - bij de HKU, voor het HKU-college. Onder het college valt alles wat niet per se onder een kunstdiscipline valt. Ik word daar domeinexpert *future learning*.'

Jeroen: 'Future learning, wat houdt dat in?'

Thijs: 'Het ideaalbeeld is dat we mensen gaan opleiden die vanuit de creatieve kant innovatie-ontwerper worden in verschillende publieke domeinen zoals *learning, health en city*. Het gaat om het ontwerpen.'

Jeroen: 'Future learning, health, city; waarom in het Engels?'

Thijs verduidelijkt: 'Het gaat om de klassieke publieke sectoren, onderwijs, zorg en gemeenten.'

Jeroen: 'Je hebt het over ontwerpen. Ik denk bij een ontwerp aan een tastbaar product, maar jij hebt het over iets anders als je het hebt over innovatieontwerp.'

Thijs: 'Ja, het gaat om gedragsontwerp. Interactie-ontwerp. Dat is waar het om gaat.'

Foto: Marian Kleverkamp

"Ik zie docenten heel hard werken om inhoud over te dragen, maar het zweet staat vaak op de verkeerde rug aan het eind van een les."

Jeroen, lachend: 'Interactie-ontwerp. Je bent nu alle lezers kwijt!'

Thijs: 'Ja, dat klinkt stom. Het is altijd een klus om dat goed uit te leggen. Ik zal dat proberen aan de hand van een voorbeeld rondom verkeersregelaars. Zij plaatsen in een verkeerssituatie pylonen en hekjes en ze stellen zichzelf op een bepaalde plek op. Dat zou je de *mechanics* kunnen noemen. Zij doen dat om het gedrag van bestuurders, zoals een fietser, aan te passen. Zij zijn ontwerpers van gedrag en gebruiken daar de mechanics op zo'n manier dat zij de ervaring van de gebruiker, de *esthetics*, sturen. Bijvoorbeeld de ervaring *Ik kom veilig op mijn bestemming.'*

Jeroen: 'Welke ontwerpprincipes wil jij toepassen in het onderwijs?'

Thijs: 'Ik ben geïnspireerd door *ludodidactiek*, onderwijs op basis van spelprincipes. Ik kies hier bewust niet de term *gamification,* omdat die voor mij de lading niet dekt.'

Jeroen: 'Wat is voor jou het verschil?'

Thijs: 'Met het begrip gamification wordt soms alleen maar bedoeld dat er een game-sausje over het leren wordt gegoten, om het beloningscentrum van kinderen zoveel mogelijk aan te spreken. Mijn collega's op de HKU hebben voor de term ludodidactiek gekozen. Het doel is op zoek te gaan naar intrinsieke motivatie en nieuwsgierigheid. Het onderwijs moet zo ontworpen zijn dat de leergierigheid wordt geprikkeld en dat de studenten vanzelf een beroep doen op de kennis van de docent. Ik zie vaak in de klas dat docenten heel hard aan het werk om zijn inhoud over te dragen. Op zich heel goed, maar het zweet staat vaak op de verkeerde rug aan het eind van een les. Ik wil kinderen in beweging krijgen.'

Jeroen: 'Heeft niet elke beweging een aanleiding?'

Thijs: 'Precies, en daar zit de ontwerpvraag. Hoe moet de docent zijn 'pylonen en hekjes' gebruiken en inzetten zodat de kinderen aan de gang gaan? Hoe zet de docent de *mechanics* in?'

Jeroen, plagend: 'Weer dat Engels, dat is echt een probleem! Ik bedoel, ik snap wel dat die termen veel gebruikt worden omdat ze in andere sectoren gebruikt worden, maar het is niet handig om die termen te gebruiken in het onderwijs.'

Thijs: 'Hoe bedoel je?'

Jeroen: 'Het gebruik voelt te modieus. Als je van invloed wilt zijn op de sector onderwijs, dan gaat dat via de medewerkers en ik denk dat een te hippe *lingo* daarbij niet helpt. Dat roept eerder weerstand op dan beweging. Ik geloof dat je lesgevenden ook moet verleiden om nieuwe manieren van lesgeven te proberen. Daar helpt helder taalgebruik bij, maar ook als je de opbrengst van een andere manier van lesgeven kunt benoemen. Kun jij zeggen wat de opbrengst is als jij je lessen anders inricht?'

Thijs: 'Als het me lukt om een goed ontworpen les te geven, dan zie ik echt niet dat ze daardoor hogere cijfers halen, maar dat ze op een actieve manier leren. Dat ze de lesstof oppakken vanuit zichzelf en niet vanuit het moeten of voor het behalen van een mooi cijfer.'

Jeroen: 'Daar spring je wel snel overheen, dat ze geen hogere cijfers halen. Waarom zouden we dan het onderwijs anders inrichten?'

Thijs: 'Vanuit het gezichtspunt van de medewerkers bedoel je?'

Jeroen: 'Of van ouders. Als er bij de finish geen meetbaar resultaat is, waarom zou ik kiezen voor een school die het allemaal anders doet? En vanuit de medewerker gezien, waarom dan niet gewoon blijven doen wat we altijd doen?'

Thijs: 'Ik zie bij een goed ontworpen les meer nieuwsgierigheid bij kinderen. Ze zijn gemotiveerder om te leren, maar zo'n les leidt niet noodzakelijk tot betere resultaten voor die lesstof.'

Jeroen: 'Ik zou dat niet overtuigend vinden. Ik geloof het ook niet. Ik denk dat een actieve nieuwsgierige houding zonder meer leidt tot beter presteren, op allerlei vlakken. De examencijfers, maar bijvoorbeeld ook een solide studiekeuze of wat dan ook. Ik vind dat wel een probleem van de taal van onderwijsvernieuwers; dat zij zich vaak alleen van zachte uitspraken bedienen, maar niet het bewijs leveren dat het werkt.'

Thijs: 'Er is een langlopend onderzoek voor nodig en dat onderzoek komt er vanuit de HKU ook wel.'

Jeroen: 'Dan zeg ik als een ouder die het beste voor zijn kind wil: zolang dat bewijs er nog niet is, experimenteer dan maar met je eigen kind.'

Thijs, lachend: 'Ja, maar het is geen experiment. Ik weet heel goed wat ik doe en als docent zit ik bovenop de resultaten. Ik hou natuurlijk in de gaten of kinderen leren wat ze moeten leren.'

Jeroen: 'Voila! Je blijft dus als docent goed kijken of de leerresultaten ook geboekt worden. Dat stelt mij gerust.'

Jeroen Croes
Rector

Miljeugd

De zeespiegel stijgt, diersoorten sterven uit, een veel te groot deel van de oceaan bestaat uit plastic soep, tropische regenwouden worden bedreigd door ontbossing, meer algenbloei in zwemwater, mensen die ontkennen dat de mens aan deze dingen schuld heeft: er zijn nogal wat dingen om je zorgen over te maken als 17-jarige.

Van links naar rechts: Robin Benjamins, Adore Lakerveld, Flox Aalberts

Het liefst zou je al die problemen die mensen veroorzaken eigenhandig willen oplossen. Helaas heb je hier geen tijd voor, want je moet naar school. Oké, het zijn er nogal wat, en de meeste zijn ook grote problemen die om een mondiale aanpak vragen, dus misschien is 'geen tijd door school' niet de enige factor die je belemmert in het redden van de aarde.

Waar begin je dan? Bij jezelf! Want bij jezelf beginnen is altijd een goed en vooral ook heel erg makkelijk begin. Dus je gaat minder vlees eten, pakt vaker de fiets, etc. Toch blijf je dan met het probleem zitten dat een groot deel van de mensen absoluut geen zin heeft om bij zichzelf te beginnen, plus dat de instanties die een veel grotere impact hebben op het klimaat en milieu niet uit één persoon bestaan die bij zichzelf kan beginnen. Dus we maken spandoeken, gaan naar klimaatstakingen en tekenen petities, allemaal om de mensen met meer invloed aan het werk te zetten. Waar we misschien niet direct aan denken is dat de school zelf ook zo'n instantie is die meer impact kan hebben op het klimaat en milieu. In ieder geval meer impact dan jij alleen.

"Dus lopen we keer op keer weer mee met onze schoolrugzakken nog op en borden in de lucht."

Foto's: Nina Stolk

En daar is Miljeugd!

Een soort Werkersraad, maar dan helemaal gefocust op duurzaamheid binnen de WP. Ergens begin dit schooljaar begonnen we met een groepje van drie medewerkers en vijf werkers en ondertussen zijn daar zo'n vijftien werkers bij gekomen die het ook belangrijk vinden dat er meer gedaan wordt aan duurzaamheid binnen de WP en daarbuiten. We hebben zo om de week een bijeenkomst in de siësta.

Dopper of dier

We begonnen met een actie tijdens de sinterklaasviering van team 7: waar er normaal voor iedereen een pizza werd besteld konden de werkers nu ook kiezen - in plaats van een pizza - voor een dopper, herbruikbaar broodzakje of *Oxfam Novib-dier*. Dit werkte heel goed; veel werkers kozen voor een dopper of een dier. Met de (grotere) acties die nog zullen volgen willen we ervoor zorgen dat de school zo min mogelijk bijdraagt aan het versterkte broeikaseffect. Denk aan minder vlees verkopen in de kantine, CO2 uitstoot van examen-vliegreizen compenseren en de overstap maken naar groene stroom. Op het moment zijn we in team 7 bezig met een pilot 'afval scheiden', zodat dit na de zomervakantie door de hele school kan gaan gebeuren.

Bij het bedenken van nieuwe acties moet er natuurlijk uitgezocht worden of deze ook echt een verschil kunnen maken. Er zijn echter ook veel kleine verbeterpunten die misschien niet direct de aarde slopen als ze niet verbeteren, maar waarvan je je wel afvraagt waarom dit verbeteren nu pas moet gebeuren. Dingen als de computers en de lichten uitdoen wanneer de school dichtgaat.
Naast de meer praktische punten die we willen verduurzamen op school, willen we vooral ook de werkers bewuster maken van het klimaat en de natuur. Plannen zijn om meer aandacht aan duurzaamheid te besteden bij het onderbouwvak *gezonde school* of documentaires te laten zien in de tussenweken. Dat meer mensen zich bewust worden van klimaatveranderingen en milieuproblemen is misschien nog wel het allerbelangrijkst. Als iedereen van deze generatie meer geeft om de natuur en goed onderwezen wordt over het klimaat, heb ik er wel vertrouwen in dat het later goedkomt met het klimaatvraagstuk.
Je ziet sowieso al dat mensen - en dan vooral jongeren - steeds meer bezig zijn met het klimaat en duurzaamheid. De klimaatstakingen die wereldwijd telkens weer gehouden worden zijn daar het bewijs van. Miljeugd helpt ook mee de stakingen binnen de WP te organiseren, zodat werkers die er heen willen gaan geen problemen krijgen met hun afwezigheid van school. Een van de Miljeugdleden helpt zelfs bij de landelijke organisatie.

Opa

In de meeste klimaatscenario's hebben ze het over het jaar 2050. Over 31 jaar zijn de meeste huidige politici en beleidsmakers al lang met pensioen en mogen wij de problemen die hun getreuzel heeft opgeleverd gaan oplossen. Daar zitten wij natuurlijk niet op te wachten, dus lopen we keer op keer weer mee met onze schoolrugzakken nog op en borden in de lucht. In den Haag zelfs met 130 werkers van de WP! 'Of het allemaal wel helpt en we niet meer bereiken als we gewoon naar onze les gaan', vraagt de 'realistische' opa. Klimaatstakers afschilderen als naïeve idealisten is een inkoppertje in discussies met de oudere generatie. Ik vraag me in deze discussies vaak af wie nu de realist is. Ik denk niet dat er een moment in de toekomst komt waarop ik geen wereldreddende beslissing kan nemen, omdat ik net de kennis mis die ik wel gehad zou hebben als ik school niet gemist had. Dezelfde opa is wel begonnen met na 70 jaar voor het eerst zijn afval scheiden, door de klimaatstakingen, zegt hij. Daar ben ik wel een beetje trots op (hijzelf ook). Nu de rest nog.

Nina Stolk
V5

Formatief werken bij scheikunde in vwo 3, 4 en 5

Bericht vanuit de werkgroep Ontwikkelingsgericht leren, ter informatie en inspiratie. Een bijdrage van Edith Kragten over haar werkwijze bij scheikunde.

Sinds dit schooljaar ben ik in vwo 3 en vwo 4, en af en toe in vwo 5, aan het experimenteren met formatief werken. Afspraak met team 6 is dat alleen de testen (5 per jaar) worden becijferd. Vwo 5 volgt uiteraard gewoon het PTA (4 testen + 2 PO's).

Leerstappen
Primair wil ik de werkers verantwoordelijkheid bijbrengen voor hun eigen leerproces en hun nieuwsgierigheid en daarmee motivatie aanspreken. Daarom bespreek ik met hen, klassikaal en individueel, mijn aanpak en waarom ik dit doe. Een goed moment hiervoor is bijvoorbeeld de start van een nieuwe periode, dan wel de start van een nieuw onderwerp na een toets of na een toetsanalyse of bijvoorbeeld na het uitdelen van vakcodes m.b.t. de profielkeuze in vwo 3. Ik bespreek dus met regelmaat hun eigen belang van een juiste werkhouding. Hun eigen belang van het analyseren wáár ze staan in kennis en kunde door te kijken naar gemaakte toetsen, SO's, weektaken en andere opdrachten, waarbij ze manieren zullen ontdekken om nieuwe leerstappen te nemen. Ik bespreek dat ík er ben om ze daarbij te begeleiden en hun vragen te beantwoorden, want het gaat allemaal om leren hoé te leren voor mijn vak. Wij, als docenten, weten dit natuurlijk allemaal al. Ik zie de kracht in het delen, uitleggen en bespreken. Iets wat bij de opvoeding in een gezin net zo van belang is.

"Ik zie de kracht in het delen, uitleggen en bespreken. Iets dat bij de opvoeding in een gezin net zo van belang is."

De rol van begeleider
Geregeld neem ik kleine 10 minuten - SO's af met korte opdrachten over de voorgaande lesstof dan wel over benodigde basiskennis voor de opkomende les. Hierbij scoren de werkers een O of V (resp. niet in orde/in orde) en krijgen feedback, feedup en feedforward op hun werk. Deze O/V-score zet ik in SOM, dus zichtbaar voor werker, medewerker, mentor en ouders. Soms kijken de werkers zelf, dan wel van elkaar, het gemaakte werk na, waarbij ik kortgeleden gestart ben met het gebruik van rubrics waarmee ze hun kennis- en kundeniveau kunnen checken. De SO's hebben veelal één versie. Werkers maken die gewoon naast elkaar. Spieken benoem ik voor de start altijd als 'jezelf voor de gek houden'. De terugkerende vraag van werkers 'Is dit voor een cijfer?', beantwoord ik steevast met 'Nee, dit is voor kennis!'

Variatie in werkvormen
In de afgelopen paar jaar ben ik, waar het onderwerp en de lokalenroostering dit toelaat, meer lestijd gaan gebruiken voor scheikundepractica en demonstraties, naast andere werkvormen. Lesstof toepassen en toelichten m.b.v. opdrachten die doorspekt zijn van proeven, werkt goed bij mijn vak. Zo'n practicumopdracht is een prachtig middel voor de werker om vragen te (leren) stellen, samen te werken, onderzoeksvaardigheden te vergroten en daarnaast kennis te verzamelen, te begrijpen, toe te passen en te controleren op begrip. Werkers beamen dat dit goed werkt.

Toets-analyse
In vwo 3, 4 én 5 analyseren werkers hun becijferde toetsen met een analyseformulier, waarbij toetsvragen op inhoud en op moeilijkheidsniveau (onthouden, begrijpen, inzicht krijgen, toepassen) worden geïnventariseerd. Ze kunnen zo inzien welke onderdelen ze daadwerkelijk kennen én kunnen. Het geeft ze handvatten hoe ze hun manier van werken, zo nodig, kunnen optimaliseren. Ik zie een groeiend aantal werkers dat hier iets mee doet.

Cijfers, wat zijn dat?
Voorzichtige analyse van mijn aanpak laat zien dat het gebruik van cijfers diepgeworteld zit (ook bij mij!), maar ik zie de bereidheid bij werkers groeien. Ik zie bijgestelde werkhoudingen, een serieuzere en vooral meer kritische aanpak van weektaken en er worden meer vragen gesteld. Ik ben voorzichtig positief en ga door op deze ingeslagen weg. Mijn ideale, ambitieuze doel is om de werkers uiteindelijk niet meer in cijfers te laten denken.

Géén cijfers maar nieuwsgierigheid, eigen verantwoordelijkheid en een reëel beeld van eigen kennis en kunde zijn, wat mij betreft, de juiste pijlers om te leren leren.

Experimenteren jullie mee?

Edith Kragten
Medewerker scheikunde

Noot van de redactie: dit artikel verscheen eerder in het infobulletin voor VO-medewerkers

vo column

Veilig ademhalen

'Wanneer is iets goed genoeg? Wanneer weet je zeker dat je genoeg hebt geleerd? Niemand kan het me zeggen.'

'Mijn mentor zegt: *Je moet op een gegeven moment zeggen tegen jezelf: genoeg, je kent het.* Mijn vrienden zeggen: *stop gewoon*. Doorleren is net als dat laatste beetje lucht in een fietsband pompen, het kost veel te veel kracht en voor je het dopje erop hebt, ontsnapt de lucht weer.'

'Ik weet dat ik niet bang hoef te zijn, ik haal meestal toch wel goede cijfers. Maar die cijfers zou ik niet halen als ik anders zou werken.'

'*Jij wilt helemaal niet anders werken*, zei mijn mentor een keer, en dat klopt. Ik ben best koppig. Mijn ouders pakken me mijn boeken soms af, maar dat helpt niet. Ik kan niet leven met de gedachte dat ik iets niet goed heb voorbereid. Jij wel?'

Vier citaten van werkers die niet kunnen stoppen met leren. Op de vraag of ik kan leven zonder goede voorbereiding op mijn werk, beweer ik: Ik heb nergens last van. Ik zie wel hoe ik me red. Maar ik voel dat mijn bewering niet klopt. Natuurlijk, ik kan improviseren maar bluf is maar zeer beperkt houdbaar en oogst, eenmaal doorzien, de onverschilligheid die iemand ten deel valt die voor de zoveelste keer met hetzelfde smoesje zijn ongemanierdheid wil maskeren. Want je niet goed voorbereiden op een les is feitelijk een onbeleefdheid. Alsof je jouw deel van het contract 'Ik doe wat, jij doet wat, opdat we uitwisselend wat we gedaan hebben samen verder komen' aan je laars lapt. En tegen precies dat appel van mijn geweten verzet ik me met de woorden: wat kan het mij schelen? Ik leer voor mezelf toch?

Ik weet het, mijn bravoure is loos. In een leerrelatie iets goed willen doen heeft alles te maken goede manieren.

En iets *te* goed willen doen? Niet stoppen met leren omdat er altijd iets is wat je geheugen weer ontglipt? Wanneer durf je erop te vertrouwen dat je iets goed genoeg weet?

Dom, onhandig, onzeker, je bent heel kwetsbaar gedurende de fase van het 'bijna snappen van een moeilijkheid' in het bijzijn van iemand die wacht op jouw inzicht. Je blootstellen aan die kwetsbaarheid, het aandurven 'nog niet te weten' wordt moeilijker naarmate je dat vertrouwen minder hebt. De durf om kwetsbaar te zijn is voor pubers nog moeilijker op te brengen dan voor ons. En daarbij: in het hoofd van hoeveel kinderen echoot niet ergens een stem uit het verleden die zegt: snàp je dat nou niet? Ben je misschien een beetje dom?
Het kan een stem zijn die niet eens jouw werk gold, maar het werk van een klasgenootje; het kan een stellige mening zijn van een vader of moeder over een suf familielid; het kan het heersende sociale klimaat zijn, het maakt niet uit: dom zijn is erg. Dom gevonden worden is enorm bedreigend. En natuurlijk moet je niet laten merken dat je die stem gehoord hebt, dat je bang bent voor het oordeel. Integendeel, misschien ga je zelfs de domkoppen in je klas een beetje pesten, puur uit zelfbescherming. Want ieder kind in de groep zoekt zijn veiligheid.
Zelfs op onze Kees Boekeschool, waar we hopen dat ieder kind voelt dat hij of zij wordt gewaardeerd voor wie hij of zij is, is het vergelijken met elkaar een onbedwingbare en noodzakelijke voorwaarde voor het kennen van je eigen zekere positie in de sociale apengroep. En ook op onze school zitten heel wat werkers die hun onzekerheid willen bezweren door perfect werk te willen afleveren. Want als je je werk perfect doet, ben je tenminste veilig. Daarom, maar dat terzijde, zou de huidige trend om minder cijfers te willen geven voor angstige kinderen zomaar een onzekerheid-vergrotende factor kunnen zijn.

Natuurlijk zijn er ook werkers die zonder enige angst voor een oordeel over hun verstand perfectionist zijn. Ze willen goed werk leveren, nee, perfect werk. Het is een eerlijk en diepgevoeld verlangen. Waarom zou je iets niet perfect willen doen?
Door hun omgeving gedwongen – door tijdgebrek bijvoorbeeld of door een samenwerkingsgroepje met andere normen – minder goed werk te leveren, brengt zulke werkers in nood. Het voelt als afscheid moeten nemen van een ideale wereld, van een geloof in hoe de dingen vroeger waren en hoe ze nu – zo leert hun 's werelds verwachting en opvoeding – ook zouden moeten zijn. Afstand moeten doen van het perfecte ideaal, de innerlijke gehoorzaamheid aanpassen aan het menselijkerwijs mogelijke, is een van de moeilijkste stappen in volwassenwording. Alsof je de engelen zou vragen vals te zingen, omdat het menselijk oor toch geen verschil hoort. Wie van zuiver zingen houdt, kan niet eens vals zingen. En als je het dan toch moet, dan is het maar een kleine stap naar somberheid en motivatieverlies. Want als het toch niet uitmaakt of iets echt goed is, wat maakt de rest dan nog uit? Wat heeft leven voor zin als ik moet doen alsof ik iets goed vind, terwijl ik weet dat het dat niet is?

Groot *worden* in een niet perfecte wereld is moeilijk, groot *zijn* soms niet minder. Maar wat iedere perfectionist helpt, is iemand die zegt: goed gedaan, jij. Je kunt het, ik geloof in jou. Iemand die jou ziet. Wie wordt gezien, bestaat.
En wie in die veiligheid en met dat zelfvertrouwen opgroeit, thuis en op school, die heeft de kracht om ook anderen te zien en te erkennen en zelf te ervaren dat leven zin krijgt door anderen te geven wat je zelf ook zo nodig hebt: gezien worden, goed mogen zijn in de ogen van mensen die je vertrouwt, veilig ademhalen, net als vroeger.

Marijn Backer

"Alsof je de engelen zou vragen vals te zingen, omdat het menselijk oor toch geen verschil hoort."

Schilderij: Fra Angelico